

Seleucia

Sayı XV - 2025

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XV

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)
Yavuz Yeğin

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Figen Çevirici Coşkun
Doç. Dr. Merih Ereğ
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kaya
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Burak Erdem
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia

Olba Kazısı Serisi

Sayı: XV

Yıl: 2025

ISSN: 2148-4120

ISBN: 978-625-6925-83-0

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Diller Binası,
Oda no: Z7
Arkeoloji Bölümü No:45-45/A
06100 – Sıhhiye / Ankara – Türkiye
Tel: 0 312 310 32 80 / 1498
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com -
yavuzyeğin002@gmail.com
aemelerten@gmail.com

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık – Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.
Dağ. Paz. Gid. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginyayinevi.com
E – posta: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mh. 1492. Cd. Yenimahalle /
ANKARA
Tel: 0533 577 6514
Matbaa Sertifika No: 70810

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Dr. Burak Erdem

Dağıtım

Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XV | Mayıs 2025

Doğu Dağlık Cilicia Mimari Plastiği Bağlamında
Olba'dan Bir Grup Buluntu

*A Group of Finds from Olba in the Context of
Architectural Decoration in Eastern Rough Cilicia*

Emel Erten – Yavuz Yeğin

9

Su Kemerlerinin Ötesinde: Kırsalda Roma Yaşamı ve
Mimarisi

*Beyond the Reach of the Aqueducts: Roman Lives and
Architecture in the Countryside*

Fikret Yeğin

33

Juliana Anicia: "A Building Loving Woman"

Gender and Construction in Constantinople

*Juliana Anicia: "Yapı İşlerini Seven bir Kadın":
Constantinopolis'te Toplumsal Cinsiyet ve İnşaat*

Faaliyetleri

Diane Favro

55

Boncuk ve Vazo Yapımı Dışında

Tunç Çağ'ında Camın Farklı Kullanım Biçimleri

Different Uses of Glass in the Bronze Age

Other than Beads and Vessels

Emel Erten

71

Savatra'dan Yeni Adak Yazıtları

New Votive Inscriptions from Savatra

Mehmet Alkan – İlker Işık

93

Tyana Geç Antik Sur Duvarında Ele Geçen Bir

Define Hakkında İlk Değerlendirmeler

*First Evaluations of a Hoard Discovered in the Tyana
Fortress Wall*

Hüsamettin Hayri Şener

107

Gaziantep Gerçin Höyük'ten Savaş Arabası Şeklinde
Bir Kaide

A Chariot-Shaped Base from Gerçin Höyük, Gaziantep

Timur Demir – Özgür Çomak

121

Tarsus'da Türk İslam Dönemi Mihrapları

The Mihabs of Turkish-Islamic Period in Tarsus

Mustafa Kaya

139

Aizanoi Tiyatrosu'nun Scaenae Frons Düzeninin

Anadolu'daki Benzerleriyle Karşılaştırılması

*Comparison of the Scaenae Frons Order of the Aizanoi
Theatre with Similar Theatre Examples in Anatolia*

Fikret Özbay – İrem Kaya Yuki

161

Eski Çağ ve Geç Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında
Zephyrium

Zephyrium in Ancient and Late Antique Written Sources

Muzaffer Yılmaz

183

Batı Karadeniz'de

Protohistorik Dönemlere Ait Yeni Veriler

*Recent Archaeological Evidence from the Protohistoric
Periods of the Western Black Sea Region*

Emrullah Kalkan - Yunus Emre Sevindik

193

Anamur'da Ortagonuş (Bahçegonuş) Hanı ve Çeşmesi

Ortagonuş (Bahçegonuş) Inn and Fountain in Anamur

Halil Sözlü – Sultan Eren

213

Ardahan'ın Hanak İlçesindeki Veli Kalesi

Veli Fortress in Hanak District of Ardahan

Özlem Oral

227

Roma Dönemi'nde Phokaia'yı Etkileyen

Depremlerdeki Arkeolojik İzler

*Archaeological Traces of Earthquakes Affecting Phokaia In
the Roman Age*

Sabri Arıcı

243

Eagle Figurine With Gold Medallion Holding a Ram
From Burdur Museum

*Burdur Müzesi'nden Koç Tutan Altın Madalyonlu Kartal
Figürini*

Salih Soslu

259

Antik Kaynaklar, Antropolojik ve Arkeolojik Veriler

Işığında Eski Çağ'da Dövme

*Tattooing in Antiquity in the Light of Ancient Literature,
Anthropological and Archaeological Data*

Ahmet Emirhan Bulut

287

Samsun, Bafra'daki Roma Dönemi Taş Sanduka

Mezarları ve Buluntularının Değerlendirilmesi

*An Evaluation of the Roman Period Stone Cist Graves
and Their Findings from Bafra, Samsun*

Orhan Alper Şirin

321

Aizanoi Kadoi ve Kotiaieon'dan Yün Üretimine İlişkin
Arkeolojik İzler

*Archaeological Evidence of Wool Production from Aizanoi,
Kadoi and Kotiaieon*

Aslıhan Özbay

347

Seyitömer Höyük'ten Ele Geçen Bir Grup Bıçak

A Group of Knives Found at Seyitömer Mound

Rana Başkurt Usta – Hüseyin Usta

367

Traianus'un Doğu Seferine İlişkin Arkeolojik Kanıtlar

Archaeological Evidence of Trajan's Eastern Campaign

Burak Erdem

383

Alahan Manastırı Mağara – Kilisesi

Cave-Church in Alahan Monastery

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

397

PRAEFATIO

SELEVCIA'nın 2025 sayısı bu yıl da zengin bir içerikle okurlarına ulaşıyor. Bu sayı ile aynı zamanda dergimizin on beşinci yılını da kutlama mutluluğu içindeyiz. Bu yıl aynı zamanda Olba kazıları da on beşinci yılını kutluyor. Bundan yirmi dört yıl önce, Olba akropolisinin eteklerinde mütevazı bir yüzey araştırması biçiminde başlayan çalışmamızın gelişerek, bir kazı haline gelmesinde on beş yılı geride bıraktık. Şimdi Olba'nın yerleşim tarihi, kentteki yaşam tarzı konusunda çok daha fazla bilgi sahibi olmanın sevincini ve gururunu taşıyoruz.

Olba kazısı ekibinin özveri ve gayretleri ile on beş yıldır aralıksız olarak yayınlanan SELEVCIA'nın bu sayısında, Anadolu arkeolojisini, sanat tarihini, epigrafisini, nüvizmatığını, mimarlık tarihini aydınlatan, yepyeni bulguları ve fikirleri içeren toplam yirmi bir bilimsel metin yer almakta. Bu çalışmaları yaparken emeklerini, deneyimlerini bizlerle, dergimizle paylaşan yazarlarımıza şükranlarımızı sunuyoruz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

PREFACE

SELEVCIJA's 2025 issue reaches its readers with a rich content this year as well. With this issue, we are also happy to celebrate the fifteenth anniversary of our journal. This year, the Olba excavation project is also celebrating its fifteenth anniversary. Twenty-four years ago, we started our work as a modest surface survey on the lower slopes of the Olba acropolis and it has been fifteen years since it turned into a full-scale excavation. Now, we are happy and proud to have much more information about Olba's settlement history and the lifestyle in the city.

This issue of SELEVCIJA, which has been published continuously for fifteen years thanks to the dedication and efforts of the Olba excavation team, includes a total of twenty-one scientific texts that shed light on Anatolian archaeology, art history, epigraphy, numismatics, and architectural history, and include brand new findings and ideas. We would like to express our gratitude to our authors who shared their efforts and experiences with us in our journal.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Editor in Chief)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğin

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., Istanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, Istanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Aizanoi Tiyatrosu'nun Scaenae Frons Düzeninin Anadolu'daki Benzerleriyle Karşılaştırılması

Fikret Özbay* – İrem Kaya Yuki**

Öz

Aizanoi, Kütahya'nın Çavdarhisar ilçesinde yer alan bir Phrygia kentidir. Kent merkezi, Penkalas Nehri'nin her iki yakasına konumlandırılan dini ve kamusal yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılardan biri, Tiyatro-Stadion kompleksidir. Tiyatro ile stadionu birbirine bağlayan sahne binası, her iki yapı tarafından kullanılmıştır. Bu özelliğiyle yapı kompleksi, antik dünyada bilinen tek örnek olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, sahne binasının mimari özellikleri ile tiyatroya bakan cephesindeki scaenae frons tasarımı ele alınmış; söz konusu tasarım, benzer örneklerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Değerlendirme kapsamında Batı ve Güney Anadolu'daki benzer tiyatro örnekleri seçilerek karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aizanoi, Antik Tiyatro, Sahne Binası, Scaenae frons, Roma Dönemi.

Comparison of the Scaenae Frons Order of the Aizanoi Theatre with Similar Theatre Examples in Anatolia

Abstract

Aizanoi is a Phrygian city located in the Çavdarhisar district of Kütahya. The city centre consists of religious and public buildings located on both sides of the Penkalas River. One of these buildings is the Theatre-Stadion complex. The stage building connecting the theatre and the stadium was used by both buildings. With this feature, the building complex stands out as the only known example in the ancient world. In this study, the architectural features of the stage building and the scaenae frons design on the façade facing the theatre are discussed; the design in question is examined in comparison with similar examples. Within the scope of the evaluation, similar theatre examples from Western and Southern Anatolia were selected and compared.

Keywords: Aizanoi, Ancient Theater, Scaenae Building, Scaenae frons, Roman Period.

* Doç. Dr. Fikret Özbay, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kütahya, Türkiye. E-posta: fikret.ozbay@dpu.edu.tr, Orcid no: 0000-0001-9004-846X.

** Mimar İrem Kaya Yuki, Aizanoi Kazı Başkanlığı, Kütahya, Türkiye. E-posta: kayairem82@gmail.com, Orcid no: 0000-0003-4125-1888.

Aizanoi Tiyatrosu'nun Konumu ve Tanımı

Aizanoi Antik Kenti'ndeki en önemli yapı grubu, kentin kuzeyinde yer alan Tiyatro-Stadion Kompleksi'dir (**Lev. 1**). Aizanoi Tiyatrosu sahne binası, stadion ve tiyatroyu birbirine bağlayan ve her iki yapıya da cephe veren bir yapıdır (**Lev. 2**). Sahne binasının her iki cephesi de ait olduğu yapının kullanım amacına göre şekillenmiş olup, cephelerin her biri zengin bezemelerle süslenmiştir. Binanın güney cephesi stadiona, kuzey cephesi ise tiyatroya yöneliktir. Sahne binasının içinde yer alan odalar, her iki yapı tarafından da kullanılmaktadır. Bu makalede, tiyatronun scaenae fronsu benzer tiyatrolar arasından seçilen örneklerle karşılaştırılmıştır¹.

Aizanoi Tiyatrosu'nun yapımına Erken İmparatorluk Dönemi'nde başlanmıştır. İmparator Domitianus Dönemi'nde kentte yaşanan ekonomik değişimin etkisiyle bayındırlık hizmetleri hız kazanmış; Zeus Tapınağı'nın inşası tamamlanmış ve tiyatronun ilk evresinin oluşturulmasında büyük yol katedilmiştir². Tiyatronun dayandığı yamaç hazırlanmış, ima cavea oluşturulmuş ve sahne binasının zemin ve birinci kat inşası bu dönemde tamamlanmıştır. MS 154-157 yılları arasında kentin ileri gelenlerinden Marcus Ulpius Appuleius Eurykles, Panhellenion Birliği üyelerinden biri olmuş ve bunun hemen arkasından kentte yeni bir imar hareketi başlamıştır. Ulpü ailesi önderliğinde kentte yaşayan zengin ailelerin finansal desteği ile yapılarda görülen Hellenistik mimari geleneğinin etkileri, Panhellenion ve Antoninus Dönemi'ndeki refah ile iyice belirginleşmiştir³. Hadrianus ve Antoninler Dönemi'nde artan imar hareketleri sonucunda tiyatronun inşası büyük ölçüde ilerlemiş olmasına rağmen, MS 3 ve 4. yüzyılda kötüleşen ekonomi sonucu olarak tamamen bitirilmemiştir⁴. Anlaşıldığı kadarıyla tiyatronun inşasına MS 1. yüzyılın ikinci yarısında başlamış ve Geç Antik Dönem'e kadar devam etmiştir. Bu uzun süreç içinde, Hellenistik geleneğe bağlı bir şekilde inşa edilmeye başlanan sahne binası, zamanla çağdaşları gibi Roma Dönemi mimari özellikleriyle zenginleştirilmiştir.

Erken İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmeye başlanan Aizanoi Tiyatrosu, genel plan şeması itibarıyla Hellenistik Dönem özellikleri gösterir. Yapının ilk evresinde, tiyatro; ima cavea ve proskeionun üzerinde yükselen tek katlı bir sahne binasından oluşmaktadır. MS 2. yüzyılda gerçekleştirilen düzenlemelerle cavea kısmına, tonozlu bir crypta üzerine inşa edilen summa cavea eklenmiş; sahne binası ile scaenae fronsa iki kat daha ilave edilerek yapı üç katlı hale getirilmiştir. Böylece tiyatro, Roma tiyatrolarının mimari geleneğine uyarlanmıştır⁵.

1 Aizanoi Antik Kenti'nde 2021 yılından bu yana sürdürülen kazı çalışmalarının önemli bir bölümünü Aizanoi Tiyatrosu oluşturmaktadır. Tiyatroda yürütülen kazıların yanı sıra, özellikle sahne binası ve scaenae fronsa ait mimari blokların tasnif çalışmaları da devam etmektedir. Bu makale, Aizanoi Tiyatrosu üzerine gerçekleştirilen bilimsel araştırmalara dair bir ön değerlendirme sunmaktadır.

2 Rheidt-Ateş 2006, 235.

3 Türkan 2021, 521, 529.

4 Rohn 2004, 219-220.

5 Rohn 2008, 206.

Aizanoi Tiyatrosu sahne binası proskenion üzerinde yükselen üç katlı, tabernakel cephelidir. Tiyatronun logeion ve proskenionunun yalnızca çok küçük bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Scaenae fronsun birinci katına ait bazı kireç taşı bloklar halen yerinde durmaktadır. Bunun dışında, scaenae fronsa ait mimari bloklar orkestraya doğru devrilmiştir. Scaenae fronsun katlarına ait farklı boyutlardaki mimari bloklar, taşındıkları tasnif alanlarında tespit edilip belgelenmiş; bu sayede sahne binasının ve scaenae fronsun mimarisi tasarlanabilmiştir.

Sahne binasının zemin katında bulunan kireçtaşı dikme bloklarının üzerine mermer kirişler ve mermer döşeme blokları tabernakellerin temel duvarına doğru yerleştirilerek logeionu oluşturmaktadır. Logeion ise orkestraya doğru taşarak proskenionun cephesini oluşturur. Proskenion cephesine bakıldığında kemerli niş blokları, desenli parapetler ve ahşap giriş kapıları bulunduğu anlaşılmaktadır. Scaenae fronsun birinci katı Anadolu'daki birçok tiyatroya ait sahne binasının scaenae fronslarında görülen tabernakel mimarisinin örneğini oluşturmaktadır. Yivli ve yivsiz sütunların üzerinde konumlandırılan İon başlıkları, bezemeli arşitrav, dil motifli friz ve konsollu geison-sima bloklarıyla son derece görkemli bir entablatur oluşturur. Porta regiada ise Korint başlıkları ve daha büyük ölçekli blokların kullanıldığı bir tasarım olduğu görülmektedir. Birinci katın entablaturünün sonlandığı yerde ikinci katın podyum ve toikhobast blokları başlamaktadır. Konsollu geisonların üzerine, scaenae fronsun en görkemli mimari elemanlarından olan av sahneli podyum frizleri yerleştirilmiştir. Podyum frizlerinin üzerinde ise bezemeli toikhobast blokları yer almaktadır.

İkinci katta sütunların bazılarında spiral yivler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Spiral yiv kullanımı birinci katta görülmemiştir. İkinci katın sütunlarının üzerinde sırasıyla Korint başlığı, arşitrav, dil motifli friz ve ranke bezemeli geison-sima bloğu bulunur. Dil motifli friz entablaturde yer yer bukephalion bezemeli frize dönüşmektedir. Scaenae fronsun üçüncü katında ise Korint başlıklarının üzerinde sırasıyla friz-arşitrav ve dönel yapraklı geison-sima blokları bulunmaktadır. Cepheye genel anlamda baktığımızda birinci katta uygulanmaya başlanan tabernakel mimarisinin üst katlarda da şaşırtmalı olarak devam ettirilme çabasına girildiği görülmektedir. Gösterişli bir cephe oluşturma kaygısı hem mimari üsluptan hem de bezemelerden anlaşılmaktadır. Son derece süslü bezemeler kullanılmış olup bitkisel motiflerle birlikte hayvan figürleri de çokça işlenmiştir. Cephenin merkezlerine vurgu yapılmış, bu merkezler mimari blokların boyutları ve kapılarla anlatılmıştır. Kapı açıklıkları dik açılarla da oluşturulurken kemer formu da sıkça kullanılmıştır. Cephedeki bu özellikler Anadolu'daki tiyatro sahne binalarının scaenae fronslarını karşılaştırabilmek için önemli noktaları oluşturmaktadır (**Lev. 3**).

Hellenistik ve Roma tiyatroları genel olarak ele alındığında, aralarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar, inşa tekniklerinden yapıyı oluşturan mekanlara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamakta aynı zamanda tiyatroların kullanım şeklini de belirlemektedir. Hellenistik Dönem tiyatroları genellikle sahne tasarımı tiyatro oyunlarına ev sahipliği yaparken, Roma tiyatrolarında gladyatör oyunları, hayvan mücadeleleri ve deniz savaşları

(Naumachia) gibi farklı etkinlikler de düzenlenmektedir⁶. Roma Dönemi'nde kemer ve tonozun mimari yapılarda kullanılmaya başlanması ile özellikle cavealar, doğal bir tepe yamacına bağımlı olmadan inşa edilebilmiştir. Aynı şekilde sahne binaları da tonoz ve kemer sayesinde daha yüksek yapılabilmektedir. Hellenistik ve Roma tiyatroları arasındaki ana farklılıklardan biri, sahne binalarının cavea bölümüne göre konumlarında gözlemlenmektedir. Hellenistik tiyatrolarda cavealar at nalı formundayken, Roma'da yarım daire formuna dönüşmüştür. Ayrıca, Hellenistik Dönem'de cavea ve sahne binası bağımsız olarak tasarlanmışlardır. Analemma duvarı, caveayı sınırlamakla birlikte yapıya destek sağlayan bir istinat duvarı işlevi de görmektedir. Genellikle logeionun üzerinde iki katlı olarak tasarlanan sahne binaları- Epidaurus⁷, Atina Dionysos⁸, Priene⁹ ve Magnesia¹⁰ tiyatrolarında olduğu gibi- zemin katın üzerine inşa edilmiş bir üst kattan oluşmaktadır. Aizanoi scaenae fronsu ilk inşa evresinde logeionun arka planında yükselen bir kattan ibarettir. MS 2. ve 3. yüzyıllar arasında oturma bölümüne summa caveanın inşa edilmesiyle birlikte sahne binasına iki kat daha eklenmiş ve summa cavea terasıyla yükseklik eşitlenmiştir. Aynı zamanda yapı, zengin bezemelerle süslenmiş scaenae fronsla anıtsal bir görünüm kazanmıştır. Aizanoi'da birinci yapı evresinde bağımsız olan cavea ve sahne binasının arasında kalan paradosların üzeri, MS 2. yüzyılın ikinci yarısında kapatılmıştır. Böylece, bu iki yapı, yapay bir şekilde de olsa birleştirilebilmiştir.

Aizanoi Tiyatrosu'nda, ilk evrede ima caveaya seyirci girişi paradoslarla sağlanırken, summa caveanın inşasından sonra, diazomaya açılan on dört vomitorium¹¹ sayesinde hem ima caveaya hem de summa caveaya seyircilerin girişi sağlanmıştır. Bu vomitoriumlar, summa caveanın altında boydan boya uzanan tonozlu cryptaeya bağlanmaktadır. Vitruvius seyirci girişleri için *"...girişler fazla sayıda ve geniş olmalı ve üsteki ve alttakiler birbirinden bağımsız olmalıdır ve bu girişler tiyatronun her yerinde, kesintisiz ve düzgün bir hat üzerinde inşa edilmeli, dönemeçleri olmamalıdır. Çünkü bu şekilde gösteri bitip de tiyatrodan ayrılan insanlar birbirinin üstüne basıp çiğnemez, tiyatronun her yerinde kendilerine ayrı ayrı çıkış yolları bulurlar..."*¹² şeklinde bir anlatım kullanır. Aizanoi Tiyatrosu'ndaki giriş sayısının fazlalığı Vitruvius'un öngördüğü kurala uyulduğunu gösterir. Vitruvius'un *"...üsteki ve alttakiler birbirinden bağımsız olmalıdır..."* söyleminden yola çıkılırsa, Aizanoi Tiyatrosu'nun ima cavea bölümüne ikinci evrede de paradoslar aracılığıyla giriş yapılmaya devam edildiği; bu paradosların yalnızca orkestra ve sahne binasına giriş için kullanılmadığını akla getirir.

6 Özdelek 2016, 139.

7 Bieber 1961, 71-73.

8 Fiechter 1914, abb.10-18.

9 Bieber 1961, 110, fig.419-421.

10 Bieber 1961, 217.

11 Tiyatrodaki vomitoriumların kazıları 2021 ve 2022 kazı sezonlarında yapılmış ve cryptae ile diazoma arasındaki bağlantılar tespit edilmiştir; Coşkun vd. 2023, 420; Coşkun vd. 2024, 186.

12 Vitruvius, III, V.

Greko-Romen Tiyatroların sahne binaları ve scaenae fronslarının Aizanoi Tiyatrosuyla karşılaştırılması¹³

Aizanoi Tiyatrosu, MS 1. ve 3. yüzyıllar arasında inşa edilmesine rağmen, özellikle ima cavea ve sahne binasının planında Hellenistik Dönem etkilerini görmek mümkündür. Aizanoi'daki sahne binası, Hellenistik Dönem'de inşa edilmemiş olsa da ilk evresinde, Hellenistik özellikler taşıdığı için Bieber tarafından "Greko-Romen Tiyatro", Isler'in ise "Anadolu Roma Tipi" olarak tanımladığı tiyatroların mimari değişimine benzer bir gelişim gösterir¹⁴. MS 2. ve 3. yüzyıllarda yapılan eklemelerde özellikle Roma mimarisinin belirgin etkileri gözlenmektedir. Bu başlıkta, Hellenistik Dönem'de inşa edilip Roma döneminde yenilenen Greko-Romen tiyatroların sahne binaları ile Aizanoi'daki sahne binası karşılaştırılmıştır.

Greko-Romen tiyatrolar, Hellenistik kökenli yapılardır ve Roma Dönemi'nde elden geçirilip yeni özellikleri eklenerek kompozit bir yapıya dönüşmüşlerdir. Bu tiyatro planı, özellikle Roma Dönemi'nde Anadolu'da oldukça benimsenmiş ve yeni inşa edilen tiyatrolarda da uygulanmaya devam etmiştir. Greko-Romen tiyatrolara en çok Güney ve Batı Anadolu'daki antik kentlerde rastlanmaktadır.

Batı Anadolu'daki tiyatrolar arasında Greko-Romen tarz gösteren Miletos Tiyatrosu önemli bir yere sahiptir. Tiyatronun scaenae fronsu, Erken İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiş, MS 2. yüzyılda yeni eklenen bezemeli mermer bloklarla görkemli bir cephe tasarımına kavuşmuştur¹⁵. Merkezine yerleştirilen bir yarım daire biçimindeki niş ve önünde yer alan dört geniş sütunuyla scaenae frons, dikkat çekici bir yapıya sahiptir. Bu niş, Aizanoi'daki scaenae frons ile düzen açısından benzerlik göstermekte olup, aynı zamanda cepheye üç boyutlu bir derinlik kazandırmaktadır¹⁶. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde, özellikle Aizanoi ve Miletos tiyatrolarında, bu tür yarım daire şeklinde merkezi niş kullanımı görülmektedir. Miletos Tiyatrosu'nun Roma Dönemi'ndeki yeniden yapımında, paradoslarla yapılan orkestra alanına giriş ve çıkış yolları kapatılmış, yalnızca sahneye giriş kalmıştır¹⁷. Scaenae fronsa ise beş adet kapı girişi yer almaktadır. Aizanoi Tiyatrosu, Miletos Tiyatrosu'ndan daha sonra inşa edildiği için, planlama aşamasında Miletos'dan etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Aizanoi ve Miletos tiyatrolarının tasarım ve yapısal benzerliklerinin yanı sıra yine her iki kentteki stadionların benzerliği de ilgi çekicidir¹⁸ (**Lev. 4,1-2, 3-4**). Aizanoi'daki bu tip yapıların inşası sırasında, daha önce yapılan Miletos'daki örneklerden etkilenilmiş olmalıdır.

Miletos ve Aizanoi tiyatroları sadece mimari plan ve düzen açısından birbirlerine benzemezler aynı zamanda kent içindeki stratejik konumları da dikkat çekicidir. Aizanoi

13 Bu başlık altında değerlendirilen Greko-Romen tiyatrolar yalnızca Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binasıyla benzer mimari özellikler sergileyen ve karşılaştırma olanağı sunan yapılardan oluşmaktadır.

14 Arslan-Aybek 2022, 113.

15 Rohn 2008, Taf. 105, Lev. 16, Res. 36.

16 Rohn 2008, Taf. 105 Lev. 16, Res. 37.

17 Bieber 1961, 218.

18 Rohn 2008, 221.

Tiyatrosu'nun Zeus Tapınağı ile kurduğu görsel açı, Miletos Tiyatrosu'nun Athena Tapınağı ile olan görsel bağlantısını hatırlatır¹⁹. Her iki kentteki tiyatronun cavealarına oturulup tapınaklara doğru bakıldığında, görsel konumlarının birbirine çok benzediği görülür. Tek farkları, Aizanoi Tiyatrosu'nun görsel panoramasında ova yer alırken, Miletos'ta ise ovanın yerini denizin almış olmasıdır.

Miletos Tiyatrosu'nun scaenae fronsu, Ephesos ve Aizanoi'da olduğu gibi bezeme ve figürlü kabartmalarla zenginleştirilmiştir. Tiyatronun scaenae fronsunda yer alan kabartmalar arasında Erosların av sahneleri önemli bir yer tutmaktadır²⁰. Bu sahnelerde, Eroslar vahşi hayvanlara karşı köpeklerle birlikte mücadele ederken tasvir edilmektedir. Miletos'un sahne binasındaki bu frizler, Ephesos Tiyatrosu'ndaki benzer sahnelerle paralellik gösterir. Aizanoi'da ise genellikle, av sahnelerinde hayvanlar kendi aralarında tasvir edilmiştir. Eroslar, bu frizlerin kenarlarında, durağan ve yalnız figürler olarak bulunurlar; av sahnesinde görülen Eros figürlerinin sayısı oldukça azdır. Miletos Tiyatrosu'nun frizlerinde ise Aizanoi'da olduğu gibi yaban domuzu, aslan, panter, geyik ve boğa gibi hayvan figürlerine yer verilmiştir. Ancak Aizanoi, Miletos ve Ephesos Tiyatroları scaenae frons larında bulunan av sahnelerindeki benzerlikler, yalnızca ortak figür kullanımı ve bazı sahnelerin benzerliği ile sınırlıdır. Figürlerdeki üslup ise birbirlerinden farklılık göstermektedir.

İonia'da yer alan Ephesos Antik Kenti, Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki en önemli Metropolüdür. Kent, özellikle Roma Dönemi'nde anıtsal binalarla bezenmiş ve bu binalardaki kaliteli mimari işçilikle ön plana çıkmıştır. İlk evresi Hellenistik Dönem'e ait olan Ephesos Tiyatrosu'nun sahne binası, kentin Roma Dönemi'ndeki zenginliğine paralel olarak yeniden düzenlenmiş ve böylece Greko-Romen tiyatro tipinin en iyi örneklerinden biri haline gelmiştir. Bu zenginliğin izleri en yoğun scaenae fronsa görülür; cephede kaliteli işçilikle işlenmiş mermer bloklar ve mitolojik sahnelerin yer aldığı kabartmalar kullanılmıştır. Ephesos Tiyatrosu'nun sahne binası, ile kullanılan mimari elemanlar ve inşa tekniği açısından Aizanoi Tiyatrosu sahne binasıyla benzerlik göstermektedir. Ephesos Tiyatrosu'nun sahne binası, proskenion üzerinde yükselen üç katlı bir yapı olup, scaenae fronsu tabernakel cephelidir²¹. Roma döneminde Ephesos Tiyatrosu'nun sahne binası Hellenistik Dönem mimari elemanlarının da kullanıldığı bir planlamayla yeniden inşa edilmiş; genişletilmiş bunun yanı sıra cephe üzerindeki kapı sayısı beşe çıkarılmıştır²². Sahne binasındaki Roma yenilemeleri sırasında, Hellenistik sahne binasına ait sütunlar, tabernakellerde kullanılmıştır. Tabernakellerin üstünde yarım sütunlarla alınlıklı nişler oluşturulmuştur. Ayrıca Roma Dönemi'ndeki yeniden inşa süreci zamanında scaenae fronsun birinci kat entablaturünde, üzerinde figürlü kabartmalar bulunan arşitravlar ve frizler yer almaktadır. İkinci katta ise nişler ve podyumlar bulunmaktadır. Nişlerin içinin heykellerle süslediği tahmin edilmektedir.

19 Gybas 2018, 38-40.

20 Altenhöfer- Bol,1989, 47, Lev. 15, Res. 35.

21 Hoffbauer-Öztürk 2007, 442.

22 Krizinger -Ruggendorfer 2013 textabb.15, Lev. 14, Res. 33.

Roma Döneminde yeniden inşa edildikten Ephesos Tiyatrosu'nun scaenae fronsunun birinci katında yer alan yarım sütunların, Aizanoi'daki scaenae fronsun ikinci katında kullanıldığı düşünülmektedir²³. Her iki tiyatronun cephe tasarımında benzerlikler bulunmaktadır ve scaenae fronsların kat yüksekliklerinin oranları birbirine oldukça yakındır. Yapılan kazı çalışmaları, Ephesos tiyatrosu'nun MÖ 2. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiğini ortaya koymuştur²⁴. Ephesos Tiyatrosu'nun scaenae frons tasarımı, ilk yapım aşamasında logeionun üstüne eklenen tek kattan oluşmaktadır. Roma Dönemi'nde yeniden inşa edilen tiyatroda, ilk yapım aşaması birinci katın arşitravındaki ithaf kitabesine göre MS 66 yılına tarihlenmiş olup, üçüncü katın inşa edildiği süreç, MS 2. yüzyılın sonları ve 3. yüzyılın başlarına denk gelmektedir²⁵. Bu durumda tiyatronun inşasının yaklaşık 150 yıl sürdüğü anlaşılmaktadır. Benzer bir durum Aizanoi'daki sahne binası için de geçerlidir. Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binasının inşasına MS 1. yüzyılın ortalarında başlanmış, yapım faaliyeti MS 2. yüzyılın sonlarına dek devam etmiş²⁶ ve yapı yaklaşık 150 yılda bitirilme aşamasına getirilebilmiştir (Lev. 4, 1-2, 5,6).

Ephesos ve Aizanoi tiyatrolarının scaenae fronslarında zengin kabartmalarla süslenmiş frizler kullanılmıştır. Ephesos Tiyatrosu'nun scaenae fronsunda bulunan kabartmalı sahneler, iki ana gruba ayrılmaktadır: Erosların av sahneleri ve Satyr betimlemeleri. Erosların av sahnelerini işleyen frizlerde, ayrıca yaban domuzu, aslan ve geyik gibi çeşitli hayvan figürlerine yer verilmektedir²⁷. Benzer figürler aynı zamanda Aizanoi'daki tiyatroda da kullanılmıştır. Ne var ki, Ephesos'ta Eroslar dinamik ve saldırgan pozisyonlarda gösterilirken, Aizanoi'da Erosların daha durağan bir biçimde ve hayvan figürlerinin ise hareketli olarak betimlendiği görülmektedir.

Pisidia'da Solymos Dağı'nda yer alan Termessos Antik Kenti, Hellenistik Dönem'den itibaren bölgenin en önemli kentlerinden biri olmuştur. Termessos, Roma Dönemi'nde de gelişimini sürdürmüş, zaman içinde kentin yer aldığı vadi anıtsal yapılarla süslenmiştir²⁸. Termessos Tiyatrosu da bu yapılardan biridir. Tiyatronun inşası Hellenistik Dönem'de başlanmış, farklı dönemlerde yapılan eklemelerle tamamlanabilmiştir. Cavea kısmı Hellenistik Dönem'e aitken, sahne binası, mimari süslemeleri göz önüne alındığında MS 2. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir²⁹. Ancak, sahne binasının mimari özellikleri, Hellenistik Dönem'in izlerini taşımaya devam etmekte olup, bu yönüyle Aizanoi sahne

23 Krinzing-Ruggendorfer 2013, s. 443-445.

24 Hoffbauer-Öztürk 2007, 433.

25 Krinzing-Ruggendorfer 2013, 446.

26 Rohn, 2008, 13.

27 Aurenhammer-Plattner 2014, 58, Lev. 15, Res. 34.

28 Termessos Tiyatrosu, Hellenistik Dönem'de inşa edilmeye başlanmış, Roma İmparatorluk Dönemi'nde tamamlanmıştır. Tiyatronun caveası bölümü Hellenistik Dönem'e, Sahne binası ise Roma İmparatorluk Dönem'e tarihlenmektedir. Bu nedenle tiyatro, makalenin bu bölümüne dahil edilmiştir.

29 Akurgal 1988, 539.

binasına benzemektedir. İki katlı olarak tasarlanan bu sahne binasının scaenae fronsunda beş kapı yer alır³⁰. Scaenae fronsun merkezindeki geniş kapının konsolu, Aizanoi'daki kapı konsoluyla benzerlik taşımaktadır. Scaenae fronsdaki sütunlar aynı doğrultuda sıralanmıştır. Bu bölümde, Aizanoi'daki ranke motifleri ve konsollu geisonlar gibi mimari bloklar bulunur. Scaenae fronsun arkasında uzun ve dar bir oda yer almaktadır. Tiyatronun podyum duvarları, Aizanoi'dakilere benzer kare formlu ahşapların oturabileceği oyuklara sahiptir³¹. Oyuklara yerleştirilen parapetler, orkestranın hayvan dövüşlerinin gerçekleştirildiği bir arenaya dönüştürüldüğünü gösterir. Aynı zamanda podyum duvarları güvenliği sağlamak için de bu ahşap parapetlerle desteklenmiş olmalıdır (Lev. 4, 7).

Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binası ile Anadolu'da inşa edilen ve benzer mimari özellikler sergileyen Roma İmparatorluk Dönemi tiyatrolarının sahne binalarının karşılaştırılması

Aizanoi Tiyatrosu sahne binasının günümüze uzanan izleri, MS 2. ve 3. yüzyıllarda sahne binasında yapılan düzenlemeler ve scaenae fronsdaki cephe tasarımı ile sınırlıdır. Bu sebeple, kendisiyle çağdaş olan Roma tiyatrolarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bölümde Aizanoi sahne binası scaenae fronsu, Roma Dönemi'nde inşa edilmiş benzer tiyatroların scaenae fronsları ile analogik bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anadolu'daki tiyatroların büyük çoğunluğu Hellenistik Dönem'de olduğu gibi yamaca yaslanarak yapılmış: Roma tiyatrolarında kullanılan yarım daire form yerine, Hellenistik Dönem özelliği olan at nalı biçimindeki cavea tercih edilmiştir. Ancak bu tip tiyatrolarda Hellenistik gelenek ağır bassa da sahne binasının ön cephesini oluşturan scaenae frons, yapının Roma özelliği taşıyan en önemli bölümüdür³². Aizanoi'daki tiyatronun sahne binasının ilk evre inşası, MS 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Benzer şekilde, Miletos³³, Ephesos³⁴, Magnesia ad Maeandrum³⁵, Nysa³⁶, Aphrodisias³⁷ ve Termessos'taki³⁸ sahne yapıları ve Patara Tiyatrosu'nun scaenae fronsu Erken İmparatorluk Dönemi'nin karakteristik örneklerindendir. Bu tiyatroların çoğunda scaenae fronslar, logeion üzerinde iki katlı olacak şekilde tasarlanmıştır. Ancak Aizanoi'daki scaenae frons ilk evrede, logeion üzerinde tek katlı olarak inşa edilmiş ve bu özelliğiyle farklılık göstermiştir. MS 2. ve 3. yüzyıllarda scaenae fronsa iki kat daha eklenmiştir.

Roma Dönemi'nde, Batı Anadolu'nun iç kesimlerinde yer alan en önemli kentlerden biri Hierapolis'tir. Bu dönemin kent planlamasına dahil edilen Hierapolis Tiyatrosu,

30 Rohn 2008, taf.105, Lev. 17, Res. 39.

31 Bieber 1961, 219.

32 Arslan-Aybek 2022, 105.

33 Altenhöfer 1986, taf. 22.

34 Krzinger-Ruggendorfer 2013, textabb.15.

35 Bieber 1961, 217.

36 Kadioğlu, 2002, taf. 1, 9, 10.

37 de Chaisemartin-Theodorescu, 1992, s. 184.

38 Rohn, 2008, taf. 105.

Aizanoi Tiyatrosu ile plan ve cephe düzeni açısından benzerlikler göstermektedir. Her iki tiyatro da Hellenistik geleneğin izlerini taşımaktadır. Hierapolis Tiyatrosu sahne binasının proskenionunda, Aizanoi'daki gibi kemer formunda nişler ve geçişler kullanılmıştır³⁹. Logeionun üzerinde yükselen üç katlı scaenae fronsun birinci katında beş kapı yer almaktadır. Aizanoi'un scaenae fronsunda olduğu gibi, sütunlarla yükseltile tabernakeller, Aizanoi'dan farklı olarak, entablatur bölümünde alınlık eklenerek tamamlanmıştır. Aizanoi'daki scaenae fronsa sadece merkezde yarım daire şeklinde bir bölüm bulunurken, Hierapolis'teki scaenae fronsun birinci katındaki tabernakelleri üç yarım daire şeklinde alan oluşturmuştur⁴⁰. Hierapolis'in scaenae fronsunda, Aizanoi'dakine benzer şekilde, zengin kabartmalarla ihtişamlı bir tasarım oluşturulması amaçlanmıştır. Hierapolis'teki tabernakel podyumlarında Artemis ve Apollon'a ait sahneler bulunurken, yapının diğer katlarında farklı mitolojik hikayelere yer vermektedir; ikinci katta Hades'in Persephone'yi kaçırma sahnesi ve üçüncü katta Dionysos alayı gibi. Buna karşılık, Aizanoi'da genellikle mitolojik sahneler yerine hayvan figürleri ve av temaları işlendiğinden, bu iki yapı mimari süslemede belirgin farklılıklar göstermektedir⁴¹ (**Lev. 5, 1-2, 3-4**).

Aydın ilinin Sultanhisar ilçesi sınırlarında yer alan Nysa Antik Kenti, MÖ 3. yüzyılda kurulmuş, Roma Dönemi'nde gelişimini sürdürmüş ve bölge için önemli bir kent haline dönüşmüştür. Kentin tiyatrosunun inşasına Geç Hellenistik-Augustus Dönemi'nde başlanmış, sahne binası, scaenae fronsu ile MS 2. yüzyılda Hadrian ve Geç Antonin-Erken Severuslar dönemlerinde iki kez yenilenmiştir⁴². Nysa Tiyatrosu'nun sahne binası, mimari düzen, scaenae fronsa kullanılan bezemeler ve figürlü kabartmaları ile Aizanoi'dakiyle büyük benzerlik gösterir. Sahne binası beş odadan oluşmakta olup, odalar arasında kemerli kapılar aracılığıyla bağlantı sağlanır. Logeion üzerinde yükselen bu üç katlı sahne binasının birinci katındaki beş kapı dikkat çekicidir. Aizanoi'daki gibi, kapıların yanlarında süslemeli konsollar bulunmaktadır. Scaenae frons, tabernakel mimarisiyle zenginleştirilmiş ve alınlıklar kullanılarak detaylandırılmıştır⁴³. Nysa ve Aizanoi tiyatrolarının her ikisinde de scaenae fronsa Eros figürleri bulunmaktadır. Nysa'da mitolojik sahneler ve figürler yer alırken, Aizanoi'da Eros'un yanı sıra boğa, aslan, geyik ve pars gibi hayvan figürlerine de rastlanır. Bununla birlikte, Aizanoi'un scaenae fronsunda ranke, İon kymation, inci boncuk dizisi ve akanthus yaprak motifleri gibi süslemeler bulunur. Nysa'da, Aizanoi'a oldukça benzer konsollu geison blokları kullanılmıştır⁴⁴ (**Lev. 5, 1-2, 5-6**).

Pamphylia kentlerinden Perge'nin tiyatrosunun Anadolu'da Hellenistik geleneğe uygun bir planla Roma Dönemi'nde inşa edilen Pamphylia kentlerinden Perge'nin tiyatrosunun, MS 170-211 yılları arasında yapıldığı düşünülmektedir. Sahne binası, başlangıçta Aizanoi'da

39 Rohn 2008, taf. 105, Lev. 18, Res. 41.

40 Sear 2006, 338, Lev.18, Res. 40.

41 Günkaya 2019, 15-39.

42 Kadioğlu 2002, 103.

43 Kadioğlu 2002, taf. 1, 9, 10, Lev. 13, Res. 30.

44 Kadioğlu 2002, 39-40, Lev. 14, Res. 31-32.

olduğu gibi tek katlıdır. Ancak, Severus Alexander Dönemi'nde sahne binası üç kata çıkarılmıştır. Perge'deki sahne binası, cavea bölümüyle doğrudan bir bağlantıya sahip değildir⁴⁵. Aizanoi'da sahne binası ve cavea arasında parados geçişleri bulunurken, Perge'de bu tür girişler belirlenememiştir. Perge'deki sahne binasının cephe tasarımında, Aizanoi'daki gibi nişler, sütunlar, zengin detaylarla süslenmiş mimari bloklar ve Dionysos'unda yer aldığı kabartmalar kullanılmıştır⁴⁶. Sahne binasının proskenion bölümünde dokuz kapı ve altı niş yer alır. Buna karşılık, Aizanoi Tiyatrosu'nda proskenion bölümünde altı niş ve üç kapı bulunmaktadır. Perge'deki proskenion kapılarının kornişleri üzerinde Eroslu av sahneleri içeren bloklar kullanılmışken, Aizanoi'da bu tür süslemeler ikinci katın podyum bölümünde görülür⁴⁷. Perge ve Aizanoi'da, mimari katlar üzerinde yapılan tabernakeller, dikkatlice tasarlanarak şaşırtmalı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Aynı şekilde, bu yapıların kapıları da benzer şekilde şaşırtmalı bir düzenlemeyle yerleştirilmiştir⁴⁸.

Perge'deki scaenae fronsun ilk katında, sekiz tabernakel yer alır. Bu tabernakellerden ikisi merkezi nişte bulunmaktadır. Scaenae fronsun iki kenarında bulunan tabernakellerde, Aizanoi'daki gibi ikişer sütun kullanılmıştır. Buna karşın, merkezdeki tabernakeller daha farklı bir tasarıma sahip olup, bu bölümlere üçer sütun yerleştirilmiştir. Roma Dönemi, Anadolu scaenae fronslarının merkezinde farklı tasarımlar kullanılmıştır. Bu bağlamda, Aizanoi'da merkezi niş, yarım daire biçiminde ön plana çıkarılırken; Perge Tiyatrosu'nda üç sütunlu tabernakellerle, sahne binasının merkezinin vurgulandığı dikkat çekmektedir (**Lev. 5, 2,8**).

Pamphylia'da Roma döneminde öne çıkan kentlerinden biri de Aspendos'tur. Kent, belirli bir plan çerçevesinde gelişmiş olup, mimari yapılarında belirgin bir Roma etkisi göze çarpmaktadır. Bu etki en çok tiyatronun mimarisinde hissedilir. Hellenistik Dönem'de tiyatrolar, doğal arazi koşullarını kullanarak inşa edilirken, Roma Dönemi'nde kemer ve tonoz gibi mimari yenilikler sayesinde simetrik ve geometrik planlar tercih edilmiştir. Aspendos Tiyatrosu, Roma mimari prensiplerine uygun simetrik ve geometrik bir plana sahiptir⁴⁹. Aspendos Tiyatrosu, Aizanoi Tiyatrosu ile aynı dönemde yapılmış olmasına rağmen genel plan özellikleriyle ayrılır⁵⁰. Buna karşın, scaenae fronsun cephe tasarımı Aizanoi Tiyatrosu'yla benzer mimari özellikler taşımaktadır. Tiyatronun orkestra bölümü yarım daire şeklindedir. Sahne binasının iki yanında bulunan Aditus maximuslar, sahne binası ile cavea arasında dar uzun bir koridor oluşturur. Sahne binasında, Aditus maximusları birbirine bağlama gibi bir işlevi de üstlenen uzun, tek bir oda bulunur. Tabernakellerle düzenlenmiş scaenae fronsunda beş adet kapı kullanılmıştır. Scaenae frons, iki katlıdır ve birlikte planlandıkları için cavea ile scaenae frons aynı yüksekliktedir. Cephede kullanılan sütun başlıkları, Aizanoi'da olduğu

45 Fiechter 1914, 66.

46 Sear 2006, 372-373.

47 Isler 2017 594-595.

48 Öztürk 1999, 34-35.

49 Lanckoronski 1890, 102, Res.81-93, Lev. 12, Res. 29.

50 Can 2005, 89-119.

gibi İon ve Korinth tarzında yapılmıştır. Arşitrav blokları fascialıdır. Fascia geçişlerinde Aizanoi'daki scaenae fronsun birinci katındaki arşitravlarda olduğu gibi inci-boncuk dizisi kullanılmıştır. Aizanoi'daki sahne binasının friz bloklarında bukephalion betimlemeleri kullanılırken, Aspendos'taki frizlerde bukranon formunda yapılmıştır. Boğa ve girland motiflerinden oluşan, rozetlerle zenginleştirilmiş mermer bloklar, Aizanoi'daki örneklerle benzer bir düzende inşa edilmiş olmalarına rağmen, işçilik kalitesi ve figürler işlenin tarzı bakımından farklılıklar barındırmaktadır. Bununla birlikte, konsollu geison blokları ve rankeli frizler her iki yapının da ortak dekoratif unsurları arasında yer almakla birlikte, bu unsurların işçilik ve detaylarında da farklılık bulunur. Aspendos Tiyatrosu'nun scaenae fronsunda, Aizanoi'daki gibi belirginleştirilen bir merkezi vurgu olmasa da tabernakel mimarisi sayesinde cephe daha ihtişamlı bir görünüm kazanmıştır (**Lev. 5, 2-7**).

Sahne binalarının scaenae fronslarında kullanılan kapıların boyutları, sahne binalarının merkezlerini öne çıkarmaya ve yapıya hacim kazandırmaya yardımcı olmaktadır. Anadolu'da Roma Dönemi'nde, Hellenistik tarzda inşa edilen tiyatroların scaenae fronslarında olduğu gibi, Roma mimarisinin izlerini yansıtan Aspendos Tiyatrosu'nun scaenae fronsunda da benzer bir kapı düzeni kullanılmıştır. Her iki tiyatro tipinde de kapılar, merkezde yer alan porto regia'nın her iki tarafına yerleştirilmiştir. Bu kapılar arasında en merkezi konumda olan porta regia, daha büyük boyutu ile dikkat çekicidir. Bu özellik, Aizanoi'un yanı sıra Miletos⁵¹, Perge⁵², Ephesos⁵³, Nysa⁵⁴, Sagalassos⁵⁵, Selge⁵⁶ ve Aspendos⁵⁷ gibi Anadolu'daki birçok kentti tiyatro sahne binalarında da gözlemlenmektedir.

Mimari planda kapı ve odaların kullanım şekillerinin karşılaştırılması

Hellenistik ve Roma tiyatrolarında sahne binasında ve scaenae fronsa yer alan kapı ve odaların sayısı, yapıların kullanımı amacını anlamak açısından önemli ipuçları vermektedir. Scaenae fronsdaki kapılar, sadece görsel açıdan zengin bir cephe tasarımı sunmakla kalmamış, aynı zamanda tiyatrodaki oyunların bir parçası olarak kullanılmıştır. Sahne binalarının birinci katında yer alan odalar ise tiyatrodaki sergilenen etkinliklerle ilgili hazırlıkların yapıldığı arka plan görevi üstlenmişlerdir. Sahne binasının kat sayısı arttıkça, bu odaların sayısı da artmıştır. Bu bağlamda, Aizanoi sahne binasının ön cephe tasarımında yer alan kapılar ve sahne binasındaki odaların işlevleri bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Antik tiyatroların sahne binalarında farklı amaçlarla kullanılan odalar yer almaktadır. Sahne binasının genellikle iki ve üçüncü katında yer alan bu odalar, postscenium olarak

51 Altenhöfer 1986, taf.22.

52 Öztürk 2000, taf.4.

53 Krzinger-Ruggendorfer 2013, textabb.15.

54 Kadioğlu, 2002, taf. 1, 9, 10.

55 Vandeput, 1992, abb.3.

56 Machatek-Schwarz 1981, taf.14.

57 Lanckoronski, 1890, 102, Res.81-93.

adlandırılmışlardır. Postscaenium, sahne arkası kulis, oyunculara ait localar ve dekor odalarından oluşmaktadır⁵⁸. Miletos, Ephesos, Nysa ve Aizanoi gibi tiyatrolar sahne binasında arka planda odaların olduğu tiyatrolara örnek olarak verilebilir. Aizanoi sahne binasındaki odalar da çağdaşı diğer tiyatrolarda olduğu gibi, postscaeniumun düzenine uygun şekilde tasarlanmıştır. MS 2. yüzyılda sahne binası dört katlı olarak yükseltildiğinde postscaenium odalarının sayıları da artmıştır. Bu odaların sayısı tiyatrodan tiyatroya değişiklik gösterse de belirli bir standarttan söz edilebilir. Hellenistik Dönem'de inşa edilen tiyatro sahne binaları çoğunlukla üç veya beş odadan oluşmaktadır⁵⁹. Bunun yanı sıra, MÖ 3. yüzyıldan MS 1. yüzyıla kadar uzanan bazı örneklerde olduğu gibi, uzun ve kesintisiz bir oda da içerebilmektedir. Bu Hellenistik Dönem etkisi, Erken İmparatorluk Dönemi tiyatro sahne binalarında da gözlemlenebilir. Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binası, Nysa Tiyatrosu'nda olduğu gibi beş odadan oluşur⁶⁰. Benzer şekilde, Hellenistik Dönem'de inşa edilen Magnesia Tiyatrosu'nun sahne binası da beş odalı bir yapıya sahiptir. Sahne binalarındaki oda sayıları açısından ele alındığında, Hellenistik ve Roma tiyatroları arasında belirgin farklılıklar olmadığı gözlemlenmektedir. Hatta, farklı dönemlerde inşa edilmiş olmalarına rağmen, bu tiyatroların sahne binalarında yer alan oda sayısı ve düzenlemelerindeki benzerlikler dikkat çekici bir biçimde öne çıkmaktadır. Aizanoi'da sahne binası yer alan odaların, tiyatro ve stadionun ortak kullanımına hizmet etmesi nedeniyle, bu odaların zaman içinde her iki yapıya hizmet edecek şekilde planlanmış olması muhtemeldir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, sahne binalarındaki odaların sayısının neye göre belirlendiğiyle ilgili kesin bir yargıya güçleşmektedir.

Sahne binalarında genellikle cepheyi zenginleştirmek ve üç boyutlu bir hacim kazandırmak için tabernakeller ile kapılar birlikte kullanılmıştır. Bazı sahne binalarında cephenin merkezinde yer alan porta regia, yapıda simetriyi sağlamakta ve anıtsallığını artırmaktadır. Bu kapıların çoğu işlevseldir ve bazen logeionda sergilenen oyunun bir parçası olarak kullanılır. Hellenistik Dönem'e ait sahne binalarının birinci katlarında genellikle üç ya da yedi thyromata yer alır. Anadolu'da Roma Dönemi scaenae fronslarında bazı istisnalar dışında beş kapı kullanılmıştır⁶¹. MS 1. yüzyılda, Hellenistik mimariden etkilenen tiyatroların Magnesia ad Maeandrum⁶², Miletos⁶³, Nysa⁶⁴, Termessos⁶⁵ ve Roma Dönemi'ndeki dönüşümle birlikte Ephesos gibi çoğu tiyatrodaki sahne binalarının birinci katlarında beş kapı bulunmaktadır. Kapıların boyutları, giriş-çıkış fonksiyonu dışında oyunlarda dekor olarak da kullanıldıkları için kullanım şekillerine göre belirlenmiştir. Ortada yer alan büyük kapı (porta regia) önemli karakterler için kullanılırken, sağ ve soldaki iki kapı ise genellikle daha az önemli karakter

58 Bieber 1961, xiii.

59 Rohn 2008, 213.

60 Rohn 2008, 213-214.

61 İçoğlu 1994, 63.

62 Bieber 1961, 217.

63 Altenhöfer 1986, taf. 22.

64 Kadioğlu, 2002, taf. 1, 9, 10.

65 Rohn, 2008, tafel 105.

oyuncuları için ayrılmıştır⁶⁶. Buna karşılık, Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binasında yedi kapı yer alır. Bu kapılardan ikisi, tabernakellerin arasında pencere şeklinde yapılmış olsa da kapı olarak kullanılmış olabilir⁶⁷. Aizanoi'daki sahne binası kapı sayısı bakımından çağdaşı olan tiyatrolardan daha çok Hellenistik Dönem tiyatrolarıyla benzerlik göstermektedir.

Değerlendirme

Bu çalışmada, Aizanoi'daki scaenae fronsun cephe mimarisi ve bezemelerinin üslubu incelenmiş; Anadolu'da benzer mimari özellikler sergileyen diğer sahne binalarıyla karşılaştırılmıştır. Roma Dönemi'nde Batı Anadolu'daki tiyatrolarda Hellenistik kültürün etkisinin hakim olduğu gözlemlenmiştir. Aizanoi Tiyatrosu, Roma Dönemi'nde inşa edilmiş olmasına rağmen, ilk yapım evresinde mimari açıdan Anadolu'daki Hellenistik Dönem özelliklerini taşıyan tiyatrolarla benzerlik göstermiştir. Ancak sonraki evrelerde hem scaenae frons hem de tiyatronun genel mimarisi Roma Dönemi'ne özgü özellikler kazanmıştır.

Aizanoi tiyatrosunun sahne binasının scaenae fronsu incelendiğinde ilk olarak merkezdeki yarım daire formundaki niş göze çarpmaktadır. Miletos Tiyatrosu'nun sahne binasında da yarım daire formunda niş kullanılarak yapının merkezi Aizanoi'dakine benzer şekilde inşa edilmiştir. Sahne binalarında plan-şeması açısından kavisli niş kullanımı çok sık görülmemekle birlikte, Aizanoi ve Miletos tiyatrolarının yanı sıra, Roma Dönemi'nde inşa edilmiş ancak Hellenistik Dönem özelliklerini taşıyan Hierapolis Tiyatrosu'nun sahne binasında da bu uygulama görülmektedir. Ancak Hierapolis'te üç adet kavisli niş bulunmakta olup, yapının merkezi kavisli niş ile değil, farklı bir yöntemle vurgulandığı görülmektedir. Bunun dışında, her iki tiyatronun scaenae fronsunda yer alan kabartmalarda Erosların av sahnelerine yer verilmesi, logeion üzerinde yükselen kat sayılarının benzerliği ile boyutsal ve mimari düzen açısından gösterdikleri ortak özellikler dikkate alındığında, Greko-Romen tipteki Miletos Tiyatrosu ile Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binalarının benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Hellenistik tiyatroların sahne binaları genellikle zemin kat ve bir üst kattan oluşmaktadır. Ancak, Hellenistik Dönem'de inşa edilip Roma Dönemi'nde yeniden düzenlenen Greko-Romen tiyatrolar arasında, Miletos ve Ephesos gibi tiyatrolar Aizanoi Tiyatrosu gibi proskenion ve üç katlı scaenae fronsdan oluşmaktadır. Bu tiyatrolarda genellikle beş kapı yer alırken, Aizanoi'da bu beş kapıya ek olarak podyum seviyesinde yer alan pencere görünümü iki kapı daha bulunmaktadır. Bu kapılara oyunlar esnasında giriş çıkış yapıldığı düşünülmektedir. Podyumun arkasındaki bu kapılar, Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binasına benzersiz bir özellik kazandırmıştır ve tiyatroya özgün bir cephe tasarımı sunmaktadır. Ancak Miletos'un sahne binasında kemer formunda kapıların kullanımı ve konumu nedeniyle en çok Miletos Tiyatrosu sahne binası ile benzerlikler bulunmaktadır. Cephede gözükən kat silmelerinin arasındaki mesafeler, katların sayısı ve kapıların düzeni dikkate alındığında,

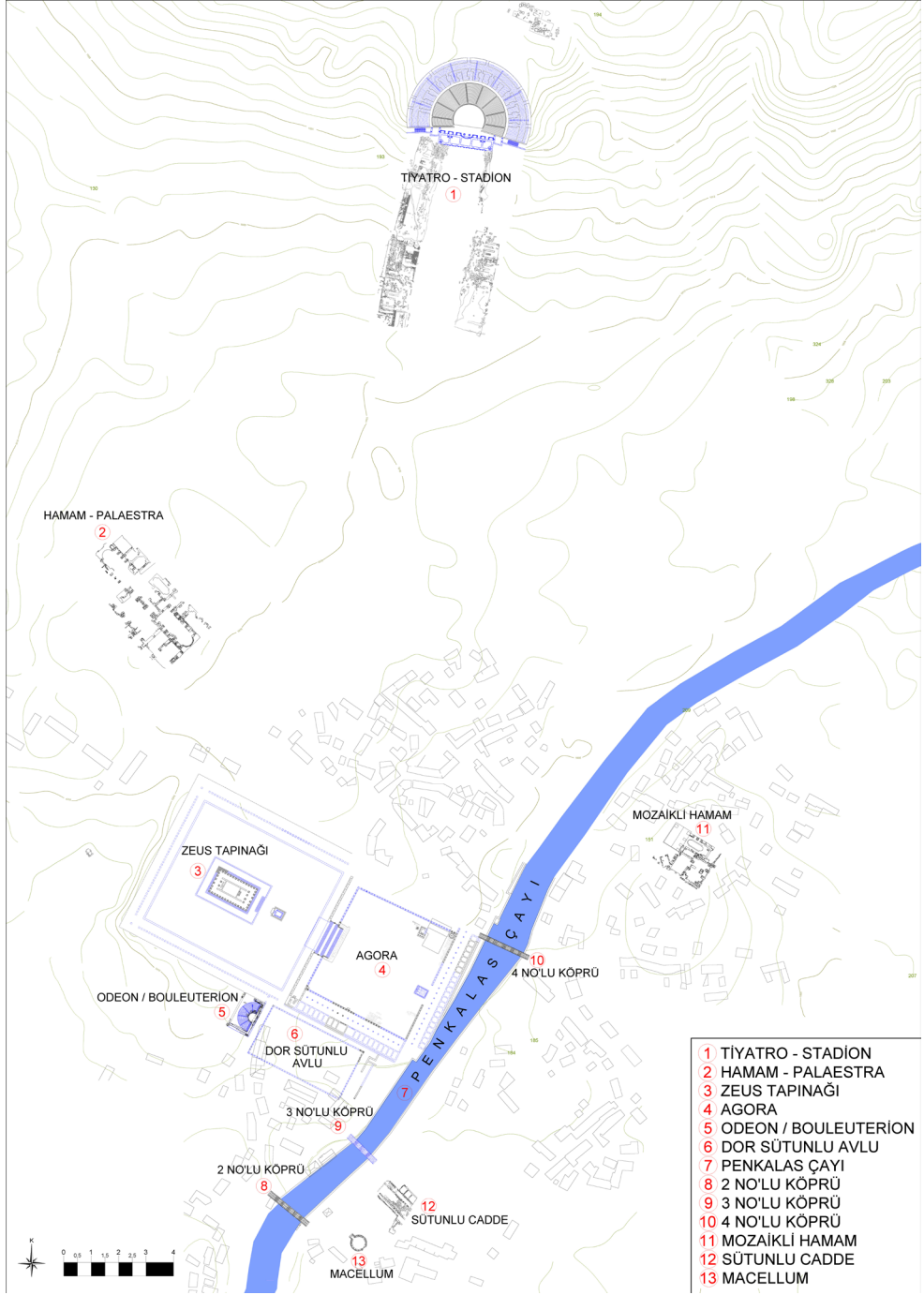
66 İçoğlu 1994, 63.

67 Rohn 2008, 215.

Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binası en çok Greko-Romen tiyatrolardan olan Miletos ile benzerlik göstermektedir.

Aizanoi tiyatrosu sahne binasındaki podyumların üzerine denk gelen iki adet pencere görünümlü kapı, mimari üslup bakımında farklı yapılmış olsa da Ephesos'ta üçgen alınlıklı pencere olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, Aizanoi Tiyatrosu'nun scaenae fronsu, Greko-Romen tiyatrolardan Ephesos Tiyatrosu ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca kat silmelerinin arasındaki mesafeler, katların sayısı ve Eroslu kabartmalar her iki sahne binası arasında benzerlik taşıyan özelliklerdendir.

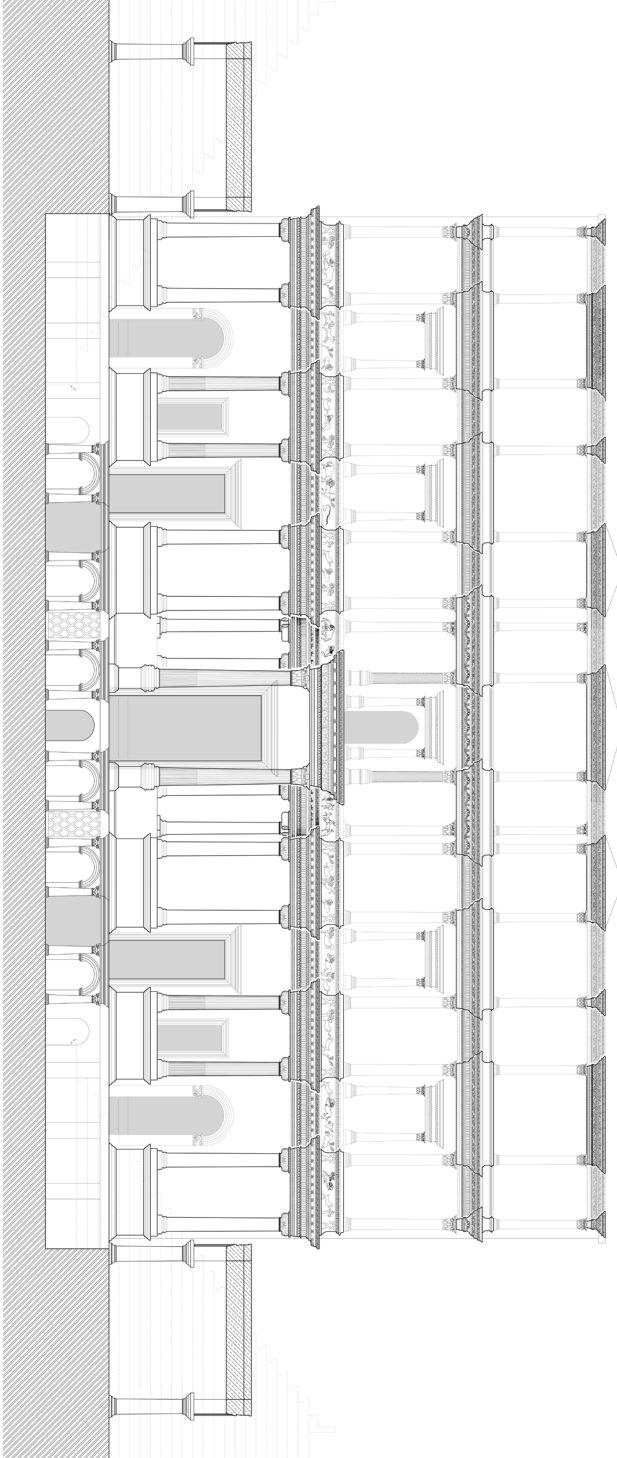
Bu çalışma sonucunda, Aizanoi Tiyatrosu sahne binasının en çok Greko-Romen tiyatrolara; bu tiyatrolar arasında ise en çok Miletos Tiyatrosu'na benzediği tespit edilmiştir. Aizanoi Tiyatrosu'nun sahne binası, Hellenistik Dönem mimari üslubuna göre inşa edilmiş Roma Dönemi tiyatrolarıyla karşılaştırıldığında ise mimari plan şeması, oda sayıları ve mekanların birbirleriyle olan bağlantıları açısından Nysa Tiyatrosu'na; cephe düzeni ve mimari üslup açısından ise Hierapolis Tiyatrosu'na benzemektedir. Sahne binasının scaenae fronsu, Roma Döneminde inşa edilmiş, Roma mimarisi üslubunu yansıtan tiyatroların sahne binalarının cepheleriyle karşılaştırıldığında, özellikle bezeme stili bakımından benzerlik göstermektedir. Ancak katların sayısı, kat yükseklikleri bakımından yapılar arasında farklılıklar mevcuttur. Roma Dönemi'nde inşa edilen Aspendos Tiyatrosu'nun sahne binasında, Aizanoi'da olduğu gibi porta regia geniş tutulmuş, diğer kapıları daha dar biçimde yapılmıştır. Aspendos'un scaenae fronsunun porta regia bölümü Aizanoi'daki gibi birinci katta değil, ikinci katta vurgulanmıştır. Bu yöntemle yalnızca logeionun bulunduğu bölüme değil, üst katlara da dikkat çekilmek istenmiş; böylece cephe daha görkemli bir görünüme kavuşmuştur.

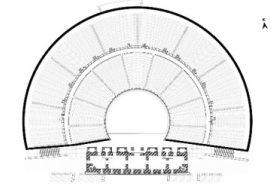
Levha 1: Aizanoi Kent Planı

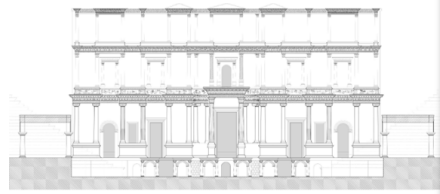
Levha 2: Tiyatro-Stadion Kompleksi

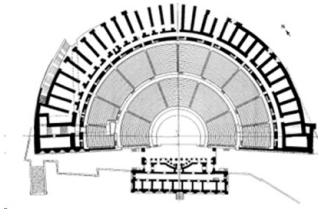
Levha 3: Aizanoi Tiyatrosu Scaenea Frons Cephesi.

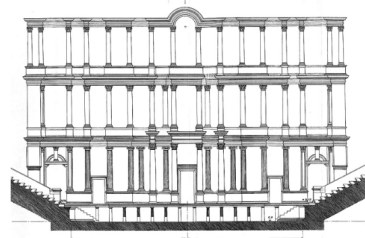
1. Aizanoi Tiyatrosu Planı

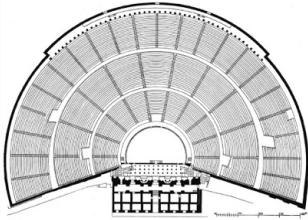
2. Aizanoi Tiyatrosu Scaenae Fronsu

3. Miletos Tiyatrosu Planı

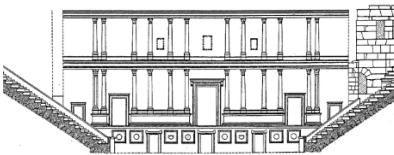
4. Miletos Tiyatrosu Scaenae Fronsu

5. Ephesos Tiyatrosu Planı

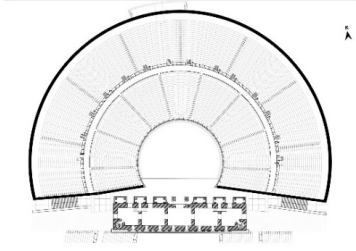

6. Ephesos Tiyatrosu Scaenae Fronsu

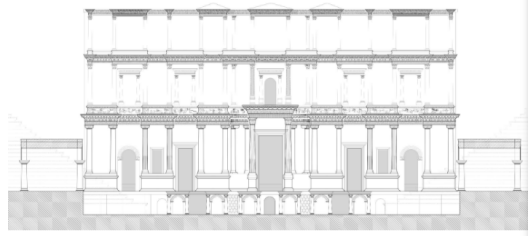

7. Termessos Tiyatrosu Scaenae Fronsu

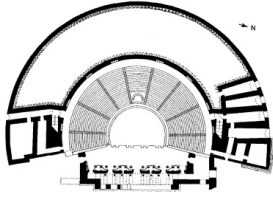
Levha 4: Aizanoi Tiyatrosu ve Greco-Romen Tiyatrolar

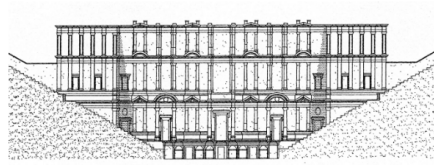
1. Aizanoi Tiyatrosu Planı

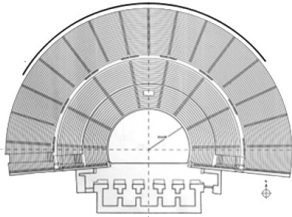
2. Aizanoi Tiyatrosu Scaenae Fronsu

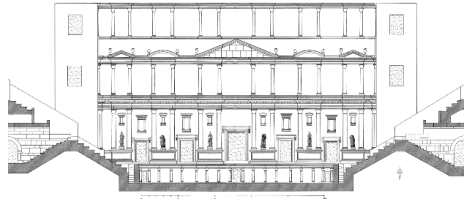
3. Hierapolis Tiyatrosu Planı

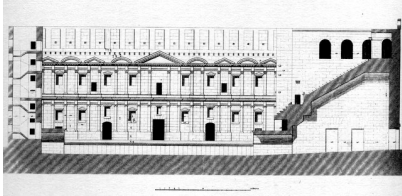
4. Hierapolis Tiyatrosu Scaenae Fronsu

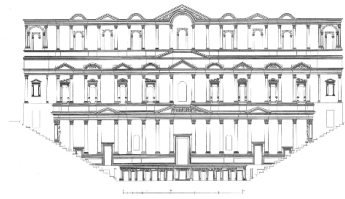
5. Nysa Tiyatrosu Planı

6. Nysa Tiyatrosu Scaenae Fronsu

7. Aspendos Tiyatrosu Scaenae Fronsu

8. Perge Tiyatrosu Scaenae Fronsu

Levha 5: Aizanoi Tiyatrosu ve Roma Döneminde İnşa Edilmiş Tiyatrolar

Antik Kaynaklar

Vitruvius

Vitruvius, P., Mimarlık Üzerine On Kitap. 2. Baskı (Çev.) S. Güven. İstanbul

Modern Kaynaklar

Akurgal 1988

Akurgal A., Anadolu Uygarlıkları (1. Basım), Net Turistik Yay..İstanbul

Altenhöfer 1986

Altenhöfer, E., “Das Erste Römische Bühnengebäude des Theaters von Milet”, in: W. Müller Wiener(Hrsg.), “Milet 1899–1980. Ergebnisse, Probleme und Perspektiven einer Ausgrabung”, Kolloquium Frankfurtam Main 1980, IstMitt Beih. 31, Tübingen, 165-173.

Aurenhammer -Plattner 2014

Aurenhammer Plattner M., “Der Erosen-/Satyrfrisch vom Theater in Ephesos”, in: E. Trinkl (ed.), Akten des 14. Österreichischen Archäologentages Graz 2012, VIKAGraz 11, Vienna, 47-62

Arslan -Aybek 2022

Arslan, B.-Aybek, S., “Metropolis Tiyatrosu Sahne Binasının (Skene) Mimari Evreleri Üzerine Bir Değerlendirme” Arkeoloji Dergisi, 1(28), 101-12

Bieber 1961

Bieber, M., The History of The Greek And Roman Theater (1st ed.), Princeton University Press, New Jersey.

Can 2005

Can, B., “Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri”, Adalya, 8, 89-120.

Coşkun vd. 2023

Coşkun, G.-Özbay F.- Çevirici Coşkun, “Aizanoi 2021”, KST 42,2, Ankara, 2023, 419-440.

Coşkun vd. 2024

Coşkun, G.-Özbay F.- Çevirici Coşkun, F., Usta, H., “Aizanoi 2022”, KST 43,5, Ankara, 185-206.

de Chaisemartin, N. - Theodorescu, D. 1992

de Chaisemartin, N. -Theodorescu, D., “La Frons Skene du Théâtre D’aphrodisias: Aperçu Sur Les Recherches en Cours”. Revue Archéologique 2(1), 181–187.

Fiechter, 1914

Fiechter, E. R., Die Baugeschichtliche Entwicklung des Antiken Theaters: eine Studie (1st ed.). C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung. München

Günkaya 2019

Günkaya, B., Anadolu’da Roma Dönemi Tiyatrolarında Sahne Frizleri, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

Gybas 2018

Gybas, M., Das Theater In der Stadt und die Stadt im Theater. Urbanistischer kon-text und funktionen von theatern im kaiserzeitlichen kleinasion (1st ed.), Verlag Dr. Kovac, Hamburg.

Hoffbauer-Öztürk 2007

Hoffbauer, M.- Öztürk A., "Erhaltungszustand-Skene", In F. Krinzing - P. Ruggendorfer (Eds.), Das theater von ephesos archäologischer befund, funde und chronologie (p. 17-22), Austrian Academy of Sciences Press, Wien.

Isler 2017

Isler, P. H., Antike Theaterbauten ein Handbuch (1st ed.), Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, Wien.

İçoğlu 1994

İçoğlu G., Yunan ve Roma Tiyatrosu Sahne Binasında İşlev ve Mimari İlişkiler, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Kadioğlu 2002

Kadioğlu, M., Die Skene Frons des Theaters von Nysa am Mäander, Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1298373>

Kaya Yuki 2024

Kaya Yuki, İ., Aizanoi Tiyatrosu Sahne Binası, (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi), kütahya

Krinzing -Ruggendorfer 2013

Krinzing, F.-Ruggendorfer, P., Das Theater von Ephesos Archäologischer Befund, Funde und Chronologie (1st ed.). Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, Wien.

Lanckoronski 1890

Lanckoronski, K., Städte Pamphyliens und Pisidiens, F. Tempsky - G. Freytag, Vienna/ Prague /Leipzig.

Machatschek -Schwarz 1981

Machatschek, A.- Schwarz, M., Bauforschungen in Selge (No. 9). Austrian Academy of Sciences Press, Wien.

Özdilek 2016

Özdilek, B., "Lykia Tiyatrolarına Genel Bakış", Cedrus The Journal of Mcri, 4, 139-185.

Öztürk 1990

Öztürk A., Architektur Der Scaenae Frons Des Theaters von Perge, Viyana

Öztürk 1999

Öztürk A., Architektur der Scaenae Frons des Theaters von Perge, (Cottbus Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi), Cottbus.

Rheidt-Ateş 2006

Rheidt, K.-Ateş, G., "Aizanoi 2003 ve 2004 Yılı Çalışmaları", KST 27,2., Ankara, 401-408.

Rohn 2004

Rohn, C., Die Macht der Stifter: Der Theater-Stadion-Komplex von Aizanoi als Familienmonument (1st ed.). Philipp von Zabern in Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Mainz.

Rohn 2008

Rohn, C., Der Theater- Stadyum- Komplex von Aizanoi (Unpublished Doctoral Thesis).
Von der Fakultät Architektur, Cottbus Brandenburg Üniversitesi, Berlin.

Sear 2006

Sear, F., Roman Theatres an Architectural Study (1st ed.). Oxford University Press, New York.

Shede 1964

Shede M, Die Ruinen von Priene, Walter de Gruyter & Co., Berlin

Türkan 2021

Türkan A., “MS II. yüzyıl’da Aizanoi – Roma ilişkileri: Tasfiye ve Yeni Düzen”, Archivum Anatolicum (Aran) 15(1), 513-537.

Vandeput 1992

Vandeput, L., “The Theatre-Façade at Sagalassos”, Anatolian Studies 42, 99-117.

Levhalar Alıntı Listesi

Levha 1, Aizanoi Kazı Arşivi

Levha 2, Aizanoi Kazı Arşivi.

Levha 3, çiz. İrem Kaya Yuki, Aizanoi Kazı Arşivi, Kaya Yuki 2024, lev.38, res.78

Levha 4, 1, Aizanoi Kazı Arşivi

Levha 4, 2, çiz. İrem Kaya Yuki, Aizanoi Kazı Arşivi, Kaya yuki 2024, lev.38, res.78

Levha 4, 3, Rohn 2008, tafel 105.

Levha 4, 4, Sear 2006, 343, plan 342.

Levha 4, 5-6, Krizinger-Ruggendorfer 2013, textabb.15.

Levha 4, 7, Rohn 2008, tafel 105

Levha 5, 1, Aizanoi Kazı Arşivi

Levha 5, 2, çiz. İrem Kaya Yuki, Aizanoi Kazı Arşivi, Kaya Yuki 2024, lev.38, res.78

Levha 5, 3, Sear 2006, 338.

Levha 5, 4, Rohn 2008, tafel 105.

Levha 5, 5-6, Kadioğlu 2002, tafel 1-9.

Levha 5, 7, Lanckoronski 1890, 102, Res. 81.

Levha 5, 8, Öztürk 1990, Abb. 52.

Seleucia | Sayı XV | Mayıs 2025

Doğu Dağlık Cilicia Mimari Plastiği Bağlamında
Olba'dan Bir Grup Buluntu

*A Group of Finds from Olba in the Context of
Architectural Decoration in Eastern Rough Cilicia*
Emel Erten – Yavuz Yeğin

9

Su Kemerlerinin Ötesinde: Kırsalda Roma Yaşamı ve
Mimarisi

*Beyond the Reach of the Aqueducts: Roman Lives and
Architecture in the Countryside*
Fikret Yegül

33

Juliana Anicia: "A Building Loving Woman"
Gender and Construction in Constantinople

*Juliana Anicia: "Yapı İşlerini Seven bir Kadın":
Constantinopolis'te Toplumsal Cinsiyet ve İnşaat Faaliyetleri*
Diane Favro

55

Boncuk ve Vazo Yapımı Dışında
Tunç Çağı'nda Camın Farklı Kullanım Biçimleri
Different Uses of Glass in the Bronze Age
Other than Beads and Vessels
Emel Erten

71

Savatra'dan Yeni Adak Yazıtları
New Votive Inscriptions from Savatra
Mehmet Alkan – İlker Işık

93

Tyana Geç Antik Sur Duvarında Ele Geçen Bir
Define Hakkında İlk Değerlendirmeler
*First Evaluations of a Hoard Discovered in the Tyana
Fortress Wall*

Hüsamettin Hayri Şener

107

Gaziantep Gerçin Höyük'ten Savaş Arabası Şeklinde
Bir Kaide

A Chariot-Shaped Base from Gerçin Höyük, Gaziantep
Tımur Demir – Özgür Çomak

121

Tarsus'da Türk İslam Dönemi Mihrapları
The Mihrabs of Turkish-Islamic Period in Tarsus
Mustafa Kaya

139

Aizanoi Tiyatrosu'nun Scaenae Frons Düzeninin
Anadolu'daki Benzer Tiyatro Örnekleriyle Karşılaştırılması
*Comparison of the Scaenae Frons Order of the Aizanoi
Theatre with Similar Theatre Examples in Anatolia*
Fikret Özbay – İrem Kaya Yuki

161

Eski Çağ ve Geç Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında
Zephyrium

Zephyrium in Ancient and Late Antique Written Sources
Muzaffer Yılmaz

183

Batı Karadeniz'de Protohistorik Dönemlere Ait Yeni
Veriler

*Recent Archaeological Evidence from the Protohistoric
Periods of the Western Black Sea Region*

Emrullah Kalkan - Yunus Emre Sevinç

193

Anamur'da Ortagonuş (Bahçegonuş) Hanı ve Çeşmesi
Ortagonuş (Bahçegonuş) Inn and Fountain in Anamur
Halil Sözlü – Sultan Eren

213

Ardahan'ın Hanak İlçesindeki Veli Kalesi
Veli Fortress in Hanak District of Ardahan
Özlem Oral

227

Roma Dönemi'nde Phokaia'yı Etkileyen
Depremlerdeki Arkeolojik İzler

*Archaeological Traces of Earthquakes Affecting Phokaia
In the Roman Age*

Sabri Arıcı

243

Eagle Figurine With Gold Medallion Holding a Ram
From Burdur Museum

Burdur Müzesi'nden Koç Tutan Altın Madalyonlu

Kartal Figürini

Salih Soslu

259

Antik Kaynaklar, Antropolojik ve Arkeolojik Veriler
Işığında Eski Çağ'da Dövmce

*Tattooing in Antiquity in the Light of Ancient Literature,
Anthropological and Archaeological Data*

Ahmet Emirhan Bulut

287

Samsun, Bafra'daki Roma Dönemi Taş Sanduka
Mezarları ve Buluntularının Değerlendirilmesi

*An Evaluation of the Roman Period Stone Cist Graves
and Their Findings from Bafra, Samsun*

Orhan Alper Şirin

321

Aizanoi Kadoi ve Kotiaecion'dan Yün Üretimine İlişkin
Arkeolojik İzler

*Archaeological Evidence of Wool Production from
Aizanoi, Kadoi and Kotiaecion*

Aslıhan Özbay

347

Seyitömer Höyük'ten Ele Geçen Bir Grup Bıçak
A Group of Knives Found at Seyitomer Mound

Rana Başkurt Usta – Hüseyin Usta

367

Traianus'un Doğu Seferine İlişkin Arkeolojik Kanıtlar
Archaeological Evidence of Trajan's Eastern Campaign

Burak Erdem

383

Alahan Manastırı Mağara – Kilisesi
Cave-Church in Alaban Monastery

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

397

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-83-0

9 786256 925830

